

Szilágyi Adrienn
Kapcsolati hálózatok és informális szerkezetek a 19. századi Magyarországon
124393 sz. projekt záróbeszámolója

A kutatás fő célkitűzése a Károlyi család közös kezelésében maradt birtokrészek, valamint az uradalmi apparátus alkalmazottainak formális és informális hálózatának vizsgálata volt. A projekt új társadalomtörténeti és módszertani megközelítést ígért a hazai gazdaság- és társadalomtörténeti elemzések sorában.

Ennek megfelelően a kutatás alapkérdése volt, hogy egy igazgatási, gazdasági és jogszolgáltatási jogosítványokkal bíró magánkormányzati szervezetet hogyan lehet formális és informális hálózatokon keresztül leírni.

A projekt alkalmazott kutatási módszere és forrásai alapján a kutatás a központi szerepet betöltő személyek kapcsolati hálózatára kívánt fókuszálni. A vizsgálat forrását a Károlyi család nemzeti levéltárában (MNL OL P 408) található közös kormány 52 doboznyi (3,62 ifm) iratanyaga jelentette. Az elemzés a személyek adatbázisához a *Microsoft Access Database*, a hálózat megrajzolásához a *Gephi*, illetve annak térbeli ábrázolásához a *QGIS* programot alkalmazta. A kutatási tervben egy olyan adatbázis kialakítására tettem ígéretet, amelyen belül az uradalmi alkalmazottak személyes kapcsolatait, gazdasági és igazgatási együttműködéseit válnak elemezhetővé, illetve különböző hálózatok működési mechanizmusai mutathatók ki.

A munkaterv teljesítése

Az 1. év – a kutatási terv célkitűzéseire igazodva – a források összegyűjtésével, rendszerezésével, illetve a hazai és nemzetközi módszertani, a vizsgálati kérdéshez kapcsolódó szakirodalom feldolgozásával telt.

Publikációk

Az uradalom elvesztése. Nemesi családok a 19. századi Békés megyében címmel a Magyar Családtörténetek: Tanulmányok sorozat. Budapest, 2018. (Monográfia) (A nemességtörténeti feldolgozások sorába illeszkedő könyv a nagybirtokigazgatás és -gazdaság ismertetése mellett annak társadalmi környezetét és dinamikáját is vizsgálja, valamint személyes hálózatokon keresztül világítja meg a nemesi társadalom struktúráját, azon keresztül pedig a gazdaság szerkezetét.)

Somorjai Szabolcs–Szilágyi Adrienn: *A Harruckern-örökösök pénzügyi lehetőségei. Rokonsági hitelezés a 19. század első felében*. In: Magyar Gazdaságtörténeti Évkönyv, 2017–2018. Hitel–Bank–Piac. Szerk. Kövér György–Pogány Ágnes–Weisz Boglárka. Budapest, 2018. 161–183.)

Konferenciák

Egy lokális nemesi elit leírásának módszertani kérdései. 19. század eleji Békés megye köznemességének társadalomtörténeti elemzése. Magyar Történelmi Társulat nyári tábora. Zamárdi, 2018. augusztus 14–16.

(<http://www.tortenelmitarsulat.hu/hir/308/Az+MTT+konferenciat%C3%A1bort+szervez+Zam%C3%A1rdiban+%282018.+augusztus+14-16.%29>)

Interests and Emotions: the Making of Noble Stepfamilies and Kinship Networks in the First Half of the 19th Century. (<https://esshc.socialhistory.org/esshc-user/programme?room=273>) European Social Science History Conference, Belfast, 2019. április 4–7.

Szemináriumi órák

Digitalizáció és vizualizáció. Eötvös Loránd Tudományegyetem Bölcsészettudományi Karának Új- és Jelenkori Magyar Történeti Tanszék, 2019. tavaszi félév

Levéltári források és kapcsolódó szakirodalmak feldolgozása

A levéltári források közül a Károlyi nemzetség iratanyagán belül az 1828 és 1877 között működő közös kormány (P 408) dokumentumait dolgoztam fel. Az iratanyag feldolgozása lehetőséget adott arra, hogy az 1827-ben a Károlyi család három ága (István, Lajos, György) között felosztott hatalmas kiterjedésű birtokok legfelsőbb igazgatására létrehozott kormány, valamint az igazgatás legfőbb szervének, az évenként Pesten ülésező nemzetségi gyűlés működése, alkalmazottainak kiléte, a köztük és földesurak között megvalósuló kommunikáció, meghozott döntések a kutatás tárgyát képezzék.

A korábbi szakirodalmak közül elsősorban Éble Gábor publikált eredményeit tekintetem át, a módszertani kiadványok közül a hálózat kutatás/-elemzés módszertani kérdéseiben mélyedtem el.

Szakmai díj

Benda Gyula-díj – Hajnal István Kör Társadalomtörténeti Egyesület (Szentendre, 2018. augusztus 31.)

A 2. évben a korábbi adatbázisomat egy nagyobb kutatási projektbe kapcsoltam be, a projektben feldolgozásra került levéltári anyagot pedig adatbázisba rendeztem.

A köznemesi adatbázisomat további elemzési lehetőségek reményében egy nyílt forráskodú, online keretrendszerbe (Proceswire) importáltam. A köznemesi adatbázis így egy nagyobb keresőrendszerbe épült be és mások számára is egy kereshető online felület részévé vált. Az adatbázis további fejlesztése ilyen formán integrálódott a Lendület Családtörténeti Kutatócsoport munkájába, amelynek célja egy online családtörténeti adatbázis kiépítése. Az együttműködés kiváló lehetőséget és háttérrel nyújt egyfelől kutatási eredményeim integrálásához, másfelől kutatási eredményeim szélesebb körben való hasznosulásához. Az adatok egyelőre tesztoldalon érhetők el.

<https://www.csaladtortenetek.hosting2.pirin.hu/nyilvanos-adatbazis-felulet/>

A 52 doboznyi levéltári anyagot egy új adatbázisba rendeztem. Ennek megfelelően a levéltári forrásban szereplő személyeket, településeket, ügyeket – az utóbbiakat ügýtípusok és ügýtárgyak mentén – rendszereztem. Az ügýtípus kategóriákkal kapcsolatban érdemes megemlíteni, hogy nem előre megalkotott kategóriákkal dolgoztam, hanem az adatfelvétel során – a konkrét ügyek mentén – alakítottam ki a kategóriarendszeremet, amely így lehetővé tette, hogy a közös kormány ügyeit együttesen, vagy külön-külön, egy-egy adott ügýtípus mentén lehessen elemezni. Az adatbázis lehetőséget nyújt arra, hogy az ügýtípusokat – mint az adatbázis egyik legnagyobb egységét – további kisebb részekre – ügýtárgyakra lehessen bontani, valamint az adott ügýhöz kapcsolódó levélváltások idejét, településeit és személyeit is képes tárolni. Tehát a legtöbb esetben az ügý kezdetétől az ügý lezárásáig nyomon követhető a teljes ügýmenet, annak résztvevői, az ügývitelek dátumai.

A projekt adatbázisa számokban:

Rögzített ügyek száma: 6953

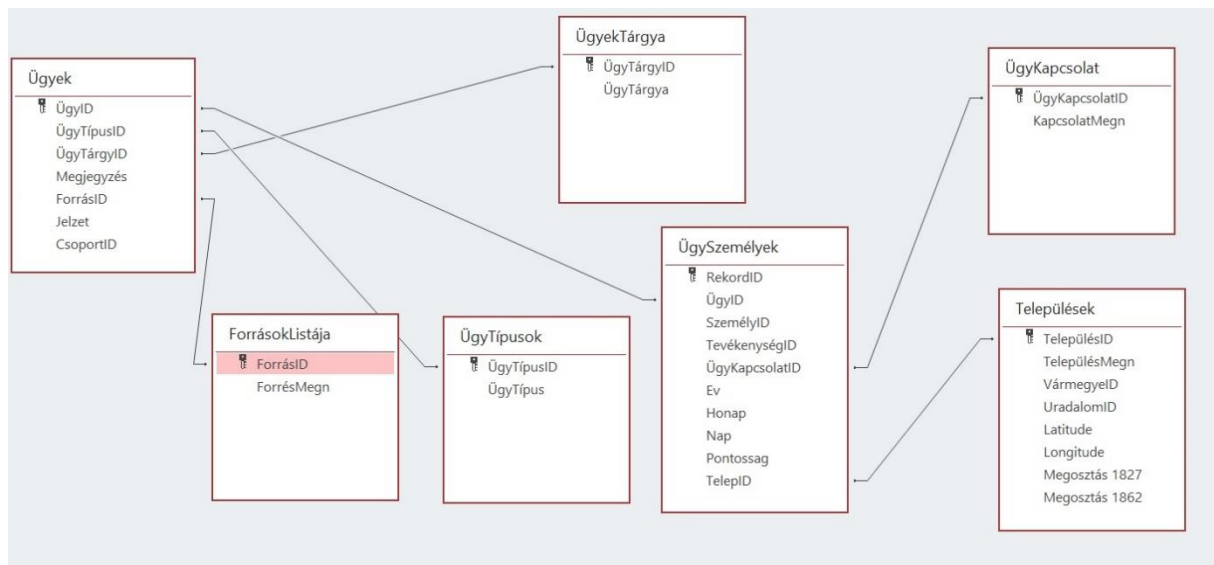
Ügýtípusok: 29 (kategória)

Ügýtárgyak: 356 (kategória)

Ügýekhez rögzített települések száma: 341

Rögzített személyek száma: 2444

Ügyekhez rögzített személyek száma: 16 040
Tevékenységek: 933 (kategória)

1. ábra A relációs adatbázis adatszerkezete – Károlyi család közös kormánya 1827–1877.

Események:

Az uradalom elvesztése. Nemesi családok a 19. századi Békés megyében c. könyv bemutatója. 2018. október 30-án a Barabás Villában az MTA Bölcsészettudományi Kutatóközpont Történettudományi Intézete és a Lendület Családtörténeti Kutatócsoport közös szervezésében. A könyvet bemutatta Erdész Ádám (MNL Békés Megyei Levéltár igazgatója) és Horváth Gergely Krisztián (MTA BTK TTI munkatársa).

Az uradalom elvesztése. Nemesi családok a 19. századi Békés megyében c. könyv bemutatója 2018. november 29-én Mogyoróssy János Városi Könyvtár (Gyula) nagytermében. A könyvet bemutatta Erdész Ádám és Héjja Julianna Erika (MNL BéML levéltárosa).

A projekthez kapcsolódó médiamegjelenések:

Ujkor.hu – *Az uradalom elvesztése. Nemesi családok a 19. századi Békés megyében.* (<http://ujkor.hu/content/az-uradalom-elvesztese-nemesi-csaladok-19-szazadi-bekes-megyeben>),

Gyula TV – *Bemutatták Szilágyi Adrienn új kötetét: Az uradalom elvesztése.* (<https://www.youtube.com/watch?v=vS48Oi0Eaxc>)

Gyulai Hírlap – *Háromszáznyolcvanhárom nemes család háromszázötvenhét tagját világitotta át. Bemutatták Szilágyi Adrienn Az uradalom elvesztése című könyvét.* (<https://www.gyulaihirnap.hu/123120-haromszaznyolcvanhárom-nemes-csalad-haromszazotven>),

Békés Megyei Hírlap – *A 19. századi nemesi családok helyzetét vizsgálta dr. Szilágyi Adrienn.* (<https://www.beol.hu/kozelet/helyi-kozelet/a-19-szazadi-nemesi-csaladok-helyzetet-vizsgalta-dr-szilagyi-adrienn-1652770/>)

Publikációk, recenziók, lektorálások:

Horváth Gergely Krisztián: Szilágyi Adrienn: Az uradalom elvesztése Nemesi családok a 19. századi Békés megyében. Budapesti Könyvszemle (BUKSZ) 2019. tavaszi-nyári szám. (http://epa.oszk.hu/00000/00015/00084/pdf/EPA00015_buksz_2019_01-02_093-110.pdf#page=3)

„Neked nem asszony, hanem koporsó kell” – Egy magyar nábob kései házassága. Mindennapok történet blog
https://mindennapoktortenete.blog.hu/2019/04/02/ neked_nem_asszony_hanem_koporso_kell_egy_magyar_nabob_kesei_hazassag

Historické štúdie 53. száma (<https://veda.sav.sk/kniha/kusnirakova-ingrid-historicke-studie-53/>) /lektorálás/

Kiszely Tóth Anett: Kastélykeringő: a szarvasi gróf Bolza család története. Szarvas, 2019. /lektorálás/

Előadások, konferenciák:

Hálózat, Információ, Történelem konferencián Családi kapcsolatok hálózata és online adatbázisa történeti források alapján. Eötvös Loránd Tudományegyetem, Budapest, 2018. október 25.

Goals and framework of online databases serving family reconstitium, Babeş-Bolyai Tudományegyetem, Kolozsvár, 2018. november 9.

Goals and framework of online databases serving family reconstitium, Babeş-Bolyai Tudományegyetem, Kolozsvár, 2019. április 9.
(http://hiphi.ubbcluj.ro/SD_ICC/Imagini/Prelegeri_SDICC_apr-2019.pdf)

Nemesi családok a 19. századi Békés megyében. Módszertani kérdések–kutatási eredmények. Magyar Családtörténet-kutató Egyesület (MACSE). Budapest, 2018. november 13. (<http://www.macse.hu/society/eloadasok.php?id=47>)

Szakmai díj:

Hanák Péter-díj, Hanák Péter Alapítvány. 2019. augusztus 27.
<https://tti.btk.mta.hu/esemenyek/rendezvenyek-unnepsegek-dijatadok/3781-hanak.html>

A projekthez kapcsolódó médiamegjelenések:

19. századi nemességtől a digitális bölcsészetig. Interjú Szilágyi Adriennel. (<http://ujkor.hu/content/interju-szilagyi-adriennel>).

Ki volt az a magyar nábob, akiről Jókai mintázta a hősét? Szilágyi Adrienn történész, és Varga Viktória. Kossuth Rádió Gondolat-jel. 2019.04.12. (<https://www.mediaklikk.hu/kossuth-radio/cikk/2019/04/12/gondolat-jel-konyvek-es-a-konyvek-tortenete/?fbclid=IwAR3E9aIVMdpv45E-acRky22tvsu-N-ubllqZwABoWpkLQ-SZEqINs5mOTLk>)

Díjat kapott Szilágyi Adrienn gyulai születésű történész. A fiatal kutatót a Hanák Péter Alapítvány tüntette ki. (<https://www.gyulaihirlap.hu/126997-dijat-kapott-szilagyi-adrienn-gyulai-szuletesu-tor>)

A kutatási eredmények ismertetése mellett a 3. év legfőbb célkitűzése egy könyv kéziratának elkészítése volt.

A vírushelyzet a szakmai vállalások alakulását erőteljesen meghatározta, így a legtöbb szakmai rendezvény, konferencia elhalasztódott.

Konferenciák:

A Károlyi család közös birokreszeinek irányítása. Hittel és erénnyel, Károlyiak a történelemben. 2019. november 18. Magyar Nemzeti Levéltár a Károlyi kutatócsoport szervezésében. (https://mnl.gov.hu/mnl/ol/hirek/a_karolyiak_nyomaban_0)

European Social Science History Conference 2020 (Leiden). Elhalasztva 2021. március 27-re. (<https://esshc.socialhistory.org/conference/programme?textsearch=Erdelyi>)

Károlyi Kutatócsoport szervezésében Károlyi-konferencia, Tótmegyer, 2020. május 11. (Időpont meghatározás nélkül elhalasztva.)

Családtörténeti adatbázis – módszertani kérdések, technikai keretrendszerek, kutatási eredmények. h-GIS és adatbázisok – Műhelykonferencia. Bölcsészettudományi Kutatóközpont MTA kiválósági kutatóhely az MTA Lendület „Tíz generáció” kutatócsoport és az NKFI FK „Tudás, tájkép, nemzet, birodalom” kutatócsoport támogatásával. 2020. június 5. (Időpont meghatározás nélkül elhalasztva.)

Hódmezővásárhely mint a Károlyi család közös kormányának birtokrésze. Gyáni 70. c. konferencia. 2020. szeptember 8. (<https://btk.mta.hu/hirek/1568-gyani-70-konferencia-gyani-gabor-tiszteletere>)

Károlyi család közös kormánya. Kutatási beszámoló. BTK TTI Budapest. Elhalasztva: 2020. október 27-re

A Károlyiak adósai a család közös kormánya (1827–1877) alapján. Hitelviszonyok a kései rendiség idején (1700–1830) c. műhelykonferencia. Budapest, ELTE, 2020. december 11.

Publikációk

A Károlyi család közös kormánya (1827–1877). Ügyviteli hálózat Hódmezővásárhelyen. Megjelenés alatt: Századok.

A Károlyiak adósai a család közös kormánya (1827–1877) alapján. (Tervezett megjelenés a műhelykonferencia kötetében).

Horváth Gergely Krisztián: *Szilágyi Adrienn: Az uradalom elvesztése Nemesi családok a 19. századi Békés megyében.* (Hungarian Historical Review megjelenés alatt)

Benyújtott pályázat a kutatás folytatásához:

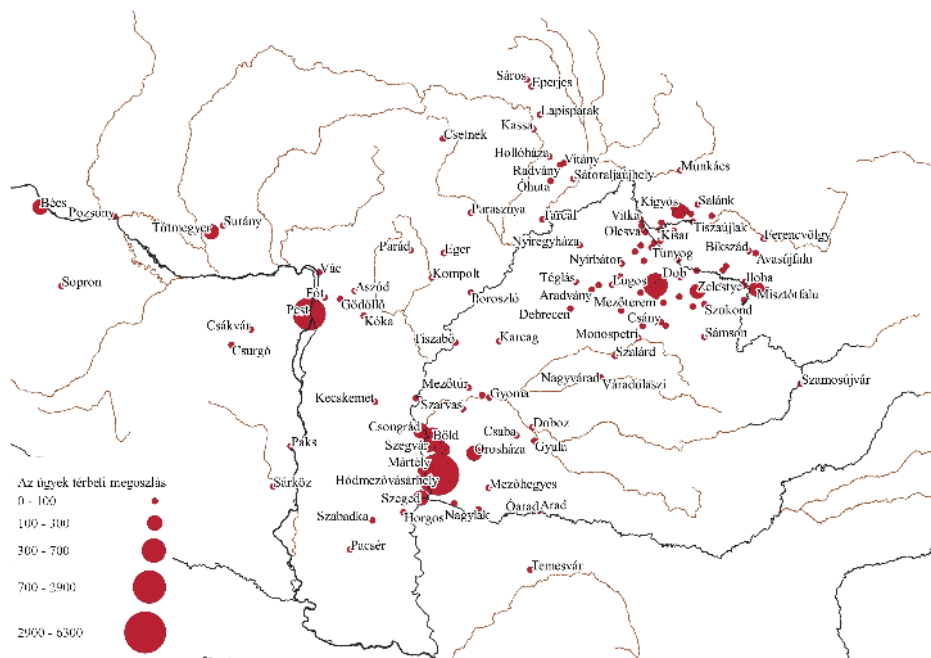
NKFI FK_20 *Piacosodás és polgárosodás az átmenet korában Magyarországon (1840–1870).* A kutatás szerves folytatását képezte volna a projekt harmadik évében beadott pályázat, amely középpontjában 1840 és 1870 közötti társadalmi és gazdasági átalakulása állt volna. A projekt vezető kutatójaként a projekt koordinálása mellett bekapcsolódtam volna a kutatásba is. A közös kormány adminisztrációjában – felterjesztések és utasítások formájában – megtalálható gazdasági kérdések és kimutatások ugyanis alkalmat adnak arra, hogy az 1850-es és 1860-as évek gazdasági és társadalmi változásait nyomon lehessen követni uradalmi instrukciók és adminisztratív lépéseken keresztül. A pályázat végül nem részesült támogatásban. Ettől függetlenül a pályázat résztvevő kutatói tervezik, hogy 2021 tavaszán ugyanezzel a témával egy műhelykonferenciát szerveznek.

Kutatási eredmények:

A közös kormány iratanyagára épülő adatbázis szerint birtokkormányzat 50 év alatt közel 7000 ügy fordult meg az uradalmi alkalmazottak keze között. A közös adminisztráció első évtizedeiben főként jelentésekkel és kérelmekkel foglalkozott, később a kormány felszámolásával párhuzamosan az összeírások, a felmérések és a számadások váltak jellemző ügytípussá. A közös ügyvitel leépítése nemcsak az ügytípusok változását, hanem az ügyek számának csökkentését is eredményezte. Ez azt is megmutatja, hogy az ügyek legtöbbször lakossági kérések, kérvények ügyintézését jelentették. A közös kormány legfőbb adminisztrációs központjai Pest és Hódmezővásárhely volt, az előbbi a központi hivataloknak, az utóbbi a vásárhelyi kerületi ügyészi hivatalnak köszönhetően. Az uradalom adminisztráció legfontosabb szerve a kerületi tisztiszek volt, amit Károlyi-birtokokon negyedévenként hívtak össze és a legfőbb célja a nagybirtok gazdálkodásának, igazgatásának és jogszolgáltatásának intézése, különösképpen a jövedelmek növelése volt. A tisztiszek elején az uraság rendelkezéseit, a korábbi ülés vagy ülések határozataira tett észrevételeit olvasták fel, majd a beérkezett ügyek megtárgyalása következett, illetve azok felterjesztése a tisztek, a hivatalok vagy a földesúr felé. Az iratanyag feldolgozása olyan témák kidolgozását teszi lehetővé, mint az uradalmi gondoskodás, a nyugdíjrendszer, az uradalmi adminisztráción belül az ajánlás, a jutalmazás, az ajándékozás rendszere, az uradalmi instrukciók, beszámolók, elszámolások áttekintése a gazdasági célok teljesülése szempontjából él.

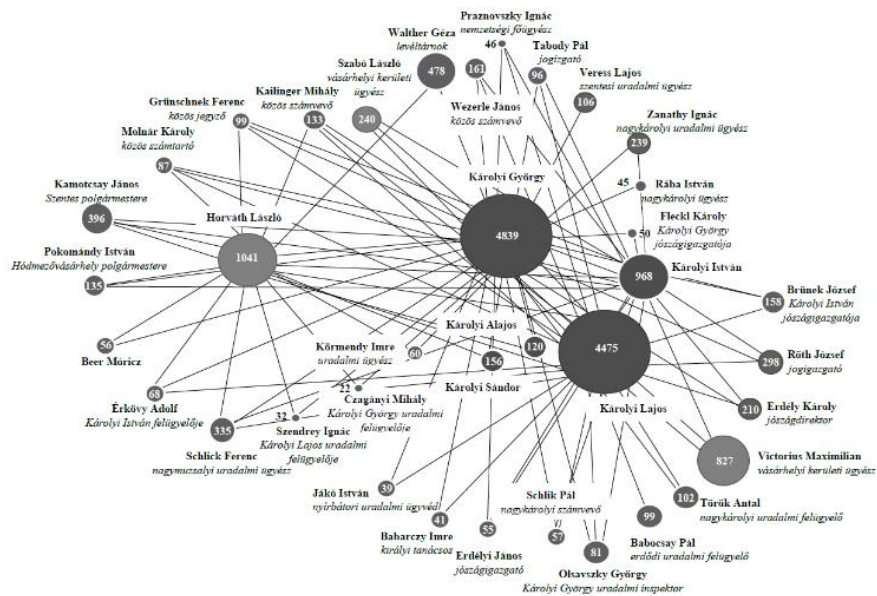
Az iratanyagra épülő adatbázisból kinyert adatok további programokhoz kapcsolhatóak, amelyek az adatok vizualizációját és elemzését teszik lehetővé. Jelesen az ügyviteli gócpontokat, az ügyvitel településeit a QGIS, az ügyviteli hálózat kulcspozícióit Gephi program segítségével rajzoltam ki, amelyre két példát hozok a záróbeszámolómban.

2. ábra Ügyviteli gócpontok a közös kormányban

A közös kormány legfőbb adminisztrációs központjai Pest és Hódmezővásárhely volt. Az adminisztráció pesti gócpontját a központi tisztviselők működése indokolja, valamint sok esetben a földesurak is Pestről keltezték válaszaikat. Vásárhely kiugró helyét magyarázza, hogy

a Károlyiak dél-alföldi uradalmának legfőbb székhelye, birtokigazgatási alközpontja volt. Az adatbázisban szereplő települések bármilyen más kérdés mentén elemezhetők és vizualizálhatók.

3. ábra Ügyviteli hálózat a közös kormányban

Az adatbázis lehetőséget arra, hogy az 1827 és 1877 között időszakra összesíteni lehessen az osztozkodó Károlyi testvérek összes olyan ügyét és az ügyekhez kapcsolódó személyeket, amelyek valamilyen formában a földesurak elé kerültek. A hálózat szereplői (csomópontjai) nagyon különböző szerepekben kerültek elő: a levélváltásoktól kezdve a közös üléseken való részvételen át a szerződések ellenjegyzésig. Következésképp a hálózat pontjai között fennálló kapcsolat különböző ügyviteli tartalommal töltődnek fel, azaz egy többrétegű (multiplex) kapcsolathálózat látható. Ebből adódóan a hálózati kapcsolatai (élei) irányítás nélküliek, azaz nem rögzíti, hogy az adott interperszonális viszonyban melyik a cselekvőfél, hanem a csomópontok közötti hivatali interakciókat hivatottak jelölni. Az adott személy összes interakcióját a csomópontok nagysága és a csomópontban, csomópontnál rögzített számok jelzik. Ezek egyfelől érzékeltetik a földesurak aktivitását a közös kormányban, másfelől kijelölik a közös bürokrácia kulcspozícióit. A hálózat kulcsfiguráinak kiemelkedése természetesen az uradalmi szervezet hierarchiájából is adódik, valamint a hosszú hivatali idő önmagában meghatározza az interakciók magas számát. A Károlyi családtagok mellett a birtokigazgatás különböző szintjei és terei jelennek meg, ugyanis a saját, a közös kormány és a központi hivatal tisztjei is egyaránt megjelennek a hálózaton.

Ez két példa azt is jól szemlélteti, hogy milyen gazdag a feldolgozott levéltári anyag és milyen társadalmi és gazdasági kérdések tárgyalhatók azokon keresztül. A kutatás három évben kialakított adatbázis adatait és lekérdezéseit azonban tovább kívánom finomítani és pontosítani, valamint a folyamatban lévő kézirat kiadására való előkészítése a későbbiekben is a célkitűzéseim között szerepel. Az adatbázis és a kapcsolódó tematikák lehetővé teszik a kutatás azon vállalásának teljesítését is, amely új társadalomtörténeti és módszertani megközelítést ígért.